

Reistu mentamanni ein minnisvarða

Leygardagurinn var merkisdagur á Sandi. Tá avdúkaðu ættarfólkini hjá Jóánnesi í Króki ein minnisvarða til minnis um henda megnar mentanarmann. Minnisvarðinn varð reistur í Króki á Sandi. Tað var Anna Maria Krog, sála, sum setti pengar av í grunn til varðan og gav hann. Bróður hennara, Tummas Krog hevur gjørt uppskotið til minnisvarðan. Tað er Arni Ziska, sum hevur tilevnað hann úr gróti, sum er funnið í Sands haga.

Leygardagin var so minnisvarðinn avdúkaður á staðnum, har Jóánnas vaks upp í Króki á Sandi. Tað var at besta veðri hend dagin, og nógv fólk varð samankomið til hátíðarhaldið. Bergur Jacobsen, landsstýrismaður hevði leitað sær aftur til Sands at halda røðu. Tað eru nøkur ár síðani hann var prestur á Sandi.

Eisini Tummas Krog helt røðu, har hann greiddi frá arbeiðinum at fáa reist varðan. Í sambandi við avdúkingina fluttu eisini Ólavur Clementsen fram røðu. Hann er eitt teirra, sum gjørt mest burtur úr at kanna Sands søgu.

Jeg skal forsøke at fortelle lidt om den person – Jóánnas í Króki – hvis minde vi alle vil bedre og er forsamlende om. Jeg vil fortelle lidt om de omstændigheder, som han blev født og opvokset under.

I min fritid sysler jeg lidt med slektsforskning og lokalhistorie og har mine notater opstillet en slektstavle, som de, der er interesserede, kan studere nærmere.

Jóánnas blev født – som han selv har skrevet i sine erindringer „Aar 1794 nat-ten mellem 4de og 5te Januari. Hans fader var Klæmint Ólasøn her fra

Sand, og moderen var Sigga Jóánnasdatter fra Vestmanna í Norðstreymoy. Barndoms-hjemmet „í Króki“, som lå bara 60m sydvestfor dette forsamlingshus, blev oprindeligt bygget af hans oldefar Símun omkring år 1695. Símun var yngste søn af præsten „Harra Klæmint“, som der er mange fortællinger om. Jóánnas var yngst af tre søskende, og ved folketællingen på Færøerne i 1801 finder vi ham som vist på figur 1. Dengang boede der godt 5200 mennesker på Færøerne, og bygden Sand med sine 168 indbyggere var den

neststørste bygd på Færøerne. Bare Tórshavn med 550 og Hvalba på Supuroy med 208 indbyggere var større. Foreldrene var i besiddelse af en del ejendoms-jord, så økonomisk var forholdene så nogenlunde.

I 1799 var bygden Sand udsat for en stor søulykke. To ottemandsfarer havde været i Suðuroy for at købe grindehvalkød, men på tilbagevejen kom storm, og den ene båd forliste med mand og mus. 9 af bygdens arbejdsdygtige mænd omkom, så hvert tredje hus i bygden mistet forsøger eller søn. Blandt

de omkomne var sysselmanden på Sandoy (distrikts øvrighed).

„Ens død en andens brø“ er et ordsprog, som nu gik i opfyldelse, thi nu blev faren til Jóánnas – Klæmint í Króki – udnævnt til sysselmand. Årsagen til, at netop han blev valgt, har helst været, at Klæmint í Króki var en af de få, ja måske den eneste foruden præsten, som kunne kunsten at skrive mere end sit eget navn.

Denne udnævnelse fik den allerstørste betydning for sønnen Jóánnas, og han skriver i sine erindringer: „Min Fader blev anbefalet af forre- tte Sysselmandsmedbetet i Sandø Syssel, som han med Ære forestod i ti Aar, fra 1800 til 1810, i hvilken Tid jeg ogsaa lærte at skrive, idet jeg stod for bordet, da min Fader sad og skrev, og det var kun min Skolegang“.

I 1807 fik hans ældre broder, Óli, en kongsgård i fæste. Det var Uttastovugarður í Trøðum. Han blev således en af de store bønder i bygden, og da Jóánnas havde fået prestens hånd på hovedet blev konfirmeret – flyttet han til brorens bondegård og blev hans færehyrde. Fremtiden så nu lys ud, men lykken kan vende sig brat, og det gjorde den for Jóánnas og hans familie. Hans far måtte ta afsked som sysselmand i 1810,

Ólavur Clementsen, søgumaður av Sandi helt røðu

og broderen mistet sit kongsfæste i 1813. Da flytted Jóánnas tilbage til sine forældre, men i 1814 blev han igen færehyrde, denne gang hos nabobonden i Trøðum, og arbejdet som færehyrde havde han så længe som helbredet tillod. Som færehyrde har han også været dygtig. Da han begyndte, var færene så vilde, at store dele af dem ikke havde været i nogen rætt eller færefold i mands minde, men efter nogle år fik han alle færene spage.

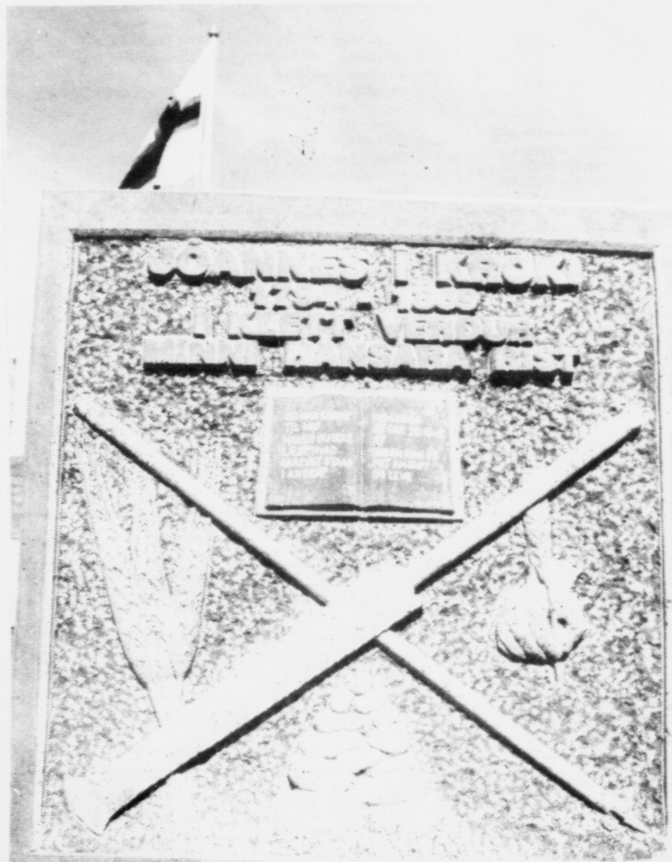
I de ledige stunder øvede han sig i skrive og regnekunsten. Han skriver bla.: „1813 forlod jeg Haugen og forblev hos mine forældre i et Aar, i hvilken Tid jeg øvede mig i Regnekunsten og Tømmerværk, at skiaere og sye færøiske Klæder har jeg vel nummet tilforn“.

Jóánnas havde en fætter, Jákup, som var et år ældre. De var barndoms og ungdomsvener, og Jóánnas skriver om, da tyfus raserede bygden vinteren 1817-18: „Ikkun tre Mandspersiner

døde her i byen hvor iblandt var min ungdoms kammerat Jacob Joensen Aaergaard, som vi med hverandre i de ledige timer deledede hinanden kundskab i skrivning og regnekunst“.

I 1817 var den danske præst, botaniker og biolog H.C. Lyngby på Færøerne for at undersøge tang og andre planter, men her på øerne kom han i kontakt med den færøiske dans og kvadkultur, som han blev helt betaget af. Han fik nogle kvadopskrifter med sig til Danmark og viste dem for professor Müller. Denne skrev så til pastor Schrøter på Supuroy og til provst Hentze på Sand om at få flere kvadopskrifter tilsendt.

Hentze kendte selvfølgelig Jóánnas og hans evner og skrivefærdigheder, og sætter ham i gang med at skrive ned. Resultatet blev, at provsten i 1819 kunde sende en samling på 18 kvad og viser til professor Müller, som Jóánnas havde skrevet. Dette

Minnisvarðinn lýsir nakrar høvuðstættir í lívi Jóánnasar: ein opin bók, ein hond við fjøðurpenni, ein fjallstavar, ein haki, ein varði og aks.

Avúkingin av minnsvarðanum gjørdist ein sonn hugnaløtu fyri sandsfólk